

Н.М. СУХОВА

*канд. філос. наук., доцент
кафедри філософії НАУ*

Г. СКОВОРОДА: ПРАКТИКА ПЕРЕБУВАННЯ В РАДОСТІ

„Людина – це те, на що вона витрачає свій час”.

Суфійська мудрість

Стрімке ХХІ століття примушує нас рухатись вперед все швидше й швидше. Ситуації змінюються так швидко, а люди прагнуть всюди поспіти, намагаються все робити своєчасно й швидко.

Ми звикли до стандартів швидкого обслуговування і все частіше очікуємо чудес моментального полегшення від лікарів і фармацевтів. Благоустрій людей стає все більш залежним від сучасних технологій. Це ж саме можна сказати й про самопочуття. Сучасна людина цілком покладається на фармацевтичні засоби й мало уваги приділяє передбаченню хвороб і самозціленню. За соціологічними даними, 60% американців, яким призначається фармацевтичні препарати, в кінці кінців набувають залежності від цих препаратів. Хоча значну частину наших фізичних й емоційних проблем можна вирішити за допомогою власної інтуїції і мудрості.

Звертаючись до досвіду відомого філософа Григорія Сковороди, який у творі „Тлумачення з Плутарха про тишу серця” торкнувся питань спокою і радості в душі людини, ми по-новому переосмислюємо своє існування у цьому чудовому і мінливому світі.

Постійно навчаючись і закріплюючи знання власним досвідом, Сковорода рухається від моралізаторських ідей до цілісного етичного вчення, в центрі якого знаходиться ідея щастя, єдності людини і природи. „Как же может быть богатство, или

слава человеческая, или скиперт подать сердцу бесстрастие и великодушие, если не будет в нем дух премудрости и дух крепости, равно утверждающий сердце во всяком состоянии, дабы и гордость житейская не соблазнила и нищета человека не привела в отчаяние» - пише він у „Тлумаченні від Плутарха...” [1,351с.]

Слід підкреслити, що у виказуваннях з морально-етичних питань, філософ апелює до піфагорійців, киніків, киренаїків та стоїків які мали свої власні методики володіння своїм тілом і душею. Виходили вони ж від тези про те, що досліджуючи страждання – ми долаємо їх. Древнім мудрецам було відомо, що людина вдається до печалі як засобу втечі від світу який вбачається жорстоким і вимогливим. Але ж час відпущений нам на земне життя – час створювати і відтворювати самих себе.

Найважливішою з усіх наук Г.Сковорода вважав науку про людину та її щастя. Міркування щодо проблематики щастя і внутрішнього спокою душі тісно пов'язані зі зверненням до Біблії та християнської традиції і спираються на головні християнсько-світоглядні категорії: любов, віру, смерть та інші. Для того щоб відповісти на ці питання, філософ намагається спочатку знайти відповідь на питання, ким є людина, який зміст її життя, які основні аспекти її діяльності.

Пізнання людини Сковорода пропонує розпочинати з філософського освоєння світу, яке полягає у пізнанні віри та любові у всій їх повноті та повсякденній буттєвій необхідності цих понять.

Людина без віри може піднятися до найвищих вершин, але спокою душі так і не досягне. І коли вона, здобувши віру, яка починається саме там, де кінчаються межі розуму, прозріє – людина опиняється перед усвідомленням мізерності цих вершин. До того ж приходиться розуміння того, що людині на землі не дано спілкуватися з Богом, але дано в душі почути Його голос і виконувати Його волю. За таких умов відбувається гармонізація душі й тіла людини з Богом та природою.

Категорії любов та віра також дають можливість вийти за межі свого тлінного і звичайного „Я”. Вони несуть у собі глибокий пізнавальний зміст, живлять душу людини, наповнюють її творчою енергією. Творчість народжується не під тиском, а витікає з неперервної радості, яка виривається назовні у торжестві своєї незвичайності.

Принцип „Пізнай себе”, як відомо, належить Сократу, але принципово новим у Сковороди є те, що він не просто стверджує думку про необхідність пізнання природи людини, а звертає увагу на пізнання природи людської душі з урахуванням чинників її формування – віри, надії, любові. Більше того, мислитель йде ділі і розглядає віру і любов не тільки як підґрунтя душі, а й як органічний прояв духовності людини, а причиною цього прояву є, насамперед, природні прагнення людини. Так філософ наполягає на тому, що самопізнання дає людині ключ до вирішення всіх онтологічних, гносеологічних і морально-етичних проблем.

Сум, туга, нудьга та страх – є антиподами любові та віри і, за словами Г.Сковороди, протилежно діють на людину. Всі вони роблять душу людини приреченою на розслаблення, позбавляють її здоров'я. Тому запорукою здоров'я душі філософ вважає її радість і кураж.

Отже, звертаючись до трактування Сквородою таких категорій, як любов, віра та їх антиподів, ми бачимо, що філософ намагається сконструювати життєвий простір людини не тільки за допомогою раціонально визначених філософських понять, а й за допомогою того, з чим повсякденно має справу людина і що одночасно має для неї вирішальне значення.

На основі об'єднання категоріальних сутностей любові та віри у пізнанні людиною самої себе складається категорія “щастя”. Щастя міститься в нас самих. Осягаючи себе, ми знаходимо душевний мир і спокій. Щастя легко досягти, якщо йти шляхом любові та віри у своєму серці. Всі люди створені для щастя, але не всі отримують його, вважає Скворода. Ті, хто задовольнився почестями, земним багатством, владою та іншими зовнішніми атрибутами – отримують не щастя, а його привид, образ, який у кінцевому рахунку перетворюється на прах. Не в насолоді щастя, твердить філософ, а в чистоті серця, в духовній рівновазі та радості. Своім власним життям Г.Скворода утверджує оригінальну думку, що заклик „Пізнай себе” – це не тільки вираження необхідності пізнання людської екзистенції, а й вказівка основного шляху цього пізнання. А суть її в тому, що найкраще себе може пізнати сама людина, бо шлях пізнання – це не тільки раціональне осягнення людського життя, це, насамперед, переживання його.

У міркуваннях про щастя Г. Сквороди є ще й такий важливий аспект. Людське щастя втілюється не тільки в духовних шуканнях, не тільки у сердечній радості, а й у праці, у втіленні *спорідненості праці*. Категорія спорідненої праці у Сквороди є тим поняттям, яке виражає квінтесенцію нашої прагнучої сутності. Якщо царство Боже всередині нас і здібності людині надаються Богом, то людина повинна прислухатися до свого внутрішнього голосу і обрати собі заняття не тільки не шкідливе для суспільства, а й таке, яке приносило б їй внутрішнє задоволення та душевний спокій. Всі заняття добрі лише тоді, коли виконуються відповідно до внутрішньої схильності. Отже, життя людини має бути радісним і на цьому наполягає Г. Скворода у своїх творах.

Сприймаючи будь-яку життєву ситуацію серцем чистим, людина починає розуміти, що все потрібно спокійно пережити. Дивним чином вмикається закономірність: якщо це від Бога – має місце бути, а якщо від людей – з часом розсіється.

Видатний богослов Григорій Палама говорив, що затиснуті бажання стають агресією і тому не слід наполягати на тому, що принесе тобі лихо. Різниця між просвітленою людиною і звичайною тільки в тому, що просвітлена живе в раю, а інша звичайна лише про нього мріє.

Отже практика перебування в радості, за Сквородою, полягає у набутті просвітленості через внутрішнє очищення, звірення свого шляху з біблійськими цінностями та реалізації через споріднену працю. На цей шлях людина стає тільки після усвідомлення безумності світу, коли спокуса, через хтивість, призводить до гріха, а тоді й до смерті душі.

Література

1. Скворода Г. Сочинения в 2 –х т. Т.2. –М.: Мысль, 1973.